

Լիլիթ ՍԱՐՈՅԱՆ
Երևանի պետական համալսարան

ՀԱՅԱԼԵԶՈՒ ԼՍԱՐԱՆՈՒՄ ԻՍՊԱՆԵՐԵՆԻ ՀՆԶՅՈՒՆԱՅԻՆ
ՀԱՍԱԿԱՐԳԻ ԴԱՍԱՎԱՆԴԱՄԱՆ ԽՆԴՐԻ ՇՈՒՐՁ

Սույն հոդվածում քննվում են իսպաներենի հնչյունային առանձնահատկությունների դասավանդման այն մոտեցումները, որոնք առավելագույն արդյունավետություն կարող են ապահովել հայալեզու լսարանում: Հոդվածում դիտարկվում են ինչպես մեթոդական խնդիրներ, այնպես էլ սոցիալ-հոգեբանական այն անհրաժեշտ նախապայմանները, որոնց հենքի վրա կարելի է ստեղծել ուսանողակենտրոն մոտեցում և ապահովել լիարժեք դասալրոցես, որի ընթացքում ինտերակտիվ մեթոդի և ժամանակակից տեխնոլոգիաների ու դիդակտիկ նյութի կիրառման պայմաններում հնարավոր է ներգրավել բոլոր ուսանողներին և ստանալ առավելագույն արդյունք: Հնչյունային առանձնահատկությունների դասավանդման ժամանակ հաշվի առնելով հայալեզու լսարանի արտասանական ապարատի առանձնահատկությունները անհրաժեշտ է առավել մանրամասն անդրադարձ կատարել իսպաներենի ձայնավոր և բաղաձայն հնչյունների համակարգին ու դրանց միացություններին և այդ ամենն ամրապնդել վարժությունների ու շուտասելուկների միջոցով:

Բանալի բառեր. հնչյունային առանձնահատկություններ, ժամանակակից տեխնոլոգիաներ, ինտերակտիվ մեթոդ, հոգեբանական միջավայր, երկրաբառներ, սինալեֆա, եռարարբառներ, շուտասելուկներ, դիդակտիկ նյութեր, ձայնավոր/բաղաձայն

Ինչպես հայտնի է, Հայաստանի բուհական կրթության համակարգում վերջին տարիներին տեղի ունեցող արմատական փոփոխությունները, որոնք կապված են նոր համակարգի ինտեգրման հետ և միտված են առավել զարգացնելու մեր երկրի կրթական համակարգը, իրենց հետ բերում են նոր երևույթների և մեթոդների կիրառման անհրաժեշտություն: Բացի արտաքին աշխարհից եկող փոփոխություններից, որոնք նպատակ ունեն համապատասխանեցնելու մեր կրթական ոլորտը միջազգային չափանիշներին, այն է՝ Բոլոնիայի գործընթացը բարձրագույն կրթության ոլորտում և համապատասխան չափորոշիչների մշակումը, կան նաև այսպես կոչված ներքին փոփոխություններ:

Լսարանում ցանկացած նոր երևույթի կիրառման ժամանակ, որոնք հիմնականում արտաքին աշխարհից եկող փոփոխություններն են, կարող են առաջանալ սոցիալ-հոգեբանական առանձնահատկություններ և խնդիրներ, որոնք ներքին բնույթի են և կարող են մեծ ազդեցություն թողնել դասավանդման արդյունավետության վրա: Հարկ է նշել, որ արդյունավետությունն իր հերթին պայմանավորված է այդ փոփոխությունները կրող անհատի՝ ուսանողի սոցիալ-հոգեբանական առանձնահատկություններով և դրանց նկատ-

մամբ նրա ունեցած պատրաստվածությամբ: Հոգեբանական մի շարք գործոնների կարևորությունն էլ ավելի է մեծանում օտար լեզվի դասավանդման գործընթացում հատկապես բանավոր խոսքի ժամանակ, որտեղ ի հայտ են գալիս արտասանական ապարատի հետ կապված մի շարք առանձնահատկություններ:

Ցանկացած օտար լեզվի դասավանդման ժամանակ անհրաժեշտ է հաշվի առնել այն սովորողների մայրենի լեզվի առանձնահատկությունները, որոնց համար նախատեսված է համապատասխան դասընթացը: Այստեղ հարկ է հատկապես կարևորել տվյալ լսարանի ոչ միայն մայրենի լեզվին ու, անշուշտ, արտասանական ապարատին և հնչյունային համակարգին բնորոշ առանձնահատկությունները, այլև տվյալ լեզուն կրող ժողովրդի աշխարհընկալումը, արժեքային համակարգը, մտածելակերպն ու ավանդույթները, որը դիպուկ նկարագրել է Լ.Վիգոտսկին:

“Cuando las dos lenguas (la primera o materna y la segunda) tienen valores afectivos, culturales y sociales, los niños construyen sus aprendizajes y desarrollan habilidades de comprensión en el diario vivir del aula, donde interactúan e intercambian experiencias y juicios” /Vygotsky, 1989: 17/:

Հայտնի է, որ մեր օրերում նորագույն տեխնոլոգիաների կիրառումը ցանկացած ոլորտում դարձել է ժամանակակից պահանջներից մեկը, և լեզվի դասավանդման գործընթացը ոչ միայն գերծ չէ այդ ամենից, այլև դրանց կիրառումը դասապրոցեստում դարձել է ժամանակի հրամայական: Ժամանակակից տեխնոլոգիաների կիրառումից զատ, ինչպես արդեն նշել ենք, կիրառվում են նոր մեթոդներ, որոնցից ներկայումս կարևորվում է այսպես կոչված ինտերակտիվ Ջիգսո մեթոդը (the Jigsaw technique), որը ենթադրում է դասապրոցեստին ուսանողի լիակատար ներգրավվածություն և դասախոսի բարձր պատրաստվածություն:

Վերոհիշյալ ինտերակտիվ մեթոդը և ժամանակակից տեխնոլոգիաների կիրառումը հատկապես կարևոր է հայալեզու լսարանում իսպաներենի՝ որպես օտար լեզվի, դասավանդման գործընթացում: Քանի որ հայերենն ու իսպաներենը պատկանում են տարբեր լեզվաընտանիքների, բնականաբար, ունեն բազմաթիվ տարբերություններ, ինչպես կառուցվածքային, այնպես էլ հնչյունային: Հայերենով խոսելիս մենք հետևում ենք հայերենին բնորոշ որոշակի լեզվական օրենքների և նորմերի:

Ինչպես նշում է Պ. Պողոսյանը, որևէ միտք արտահայտելու համար խոսում ենք, այսինքն՝ արտասանում ենք մեր լեզվի օրենքներով միմյանց կապակցված բառեր /Պողոսյան, 1969: 13/: Հայերենը, ինչպես գիտենք, ունի հնչյունային բավականին հարուստ, կուռ և ճկուն համակարգ, և հայալեզու լսարանին իսպաներեն դասավանդելիս կարելի է ստանալ առավելագույն արդյունք, եթե դասախոսը կիրառի ժամանակակից ինտերակտիվ մեթոդը և օգտվի որոշակի տեխնիկական սարքավորումներից:

Այդուհանդերձ, կան որոշակի դրույթներ, որոնք պետք է կարևորել հայալեզու լսարանին իսպաներենի արտասանական և հնչյունային առանձնա-

հատկությունները բացատրելիս, ինչը կապահովի իսպաներենի հնչյունների ճշգրիտ և մաքուր արտաբերում, հղկված և սահուն արտասանություն ու կապահովի իսպաներենին բնորոշ արագություն:

Այսպիսով, ինչպե՞ս ճիշտ դասավանդել իսպաներենի հնչյունային առանձնահատկությունները: Առաջին հերթին համապատասխան հայալեզու լսարանում անհրաժեշտ է ստեղծել բարոյահոգեբանական համապատասխան միջավայր, որտեղ գերիշխեն ազատ, անմիջական և վստահելի հարաբերություններ, դասընկերների բարյացակամ և պատրաստակամ վերաբերմունք, որոնց առկայության պայմաններում միայն ուսանողները կարող են միանգամայն անկաշկանդ կարդալ և հղկել իրենց արտասանությունը: Նշված նախապայմանների առկայության անհրաժեշտությունը անգլերենի ուսուցման գործընթացի օրինակով ներկայացրել են Մ. Կ. Ռ. Կատանյոն և Մ. Վ. Դիեստեն՝

Con base en los hallazgos y corrientes educativas enfocadas a la eficacia en la enseñanza de una segunda lengua, retomamos las principales ideas que nos han sido útiles para una mejora en el aprendizaje y dominio del inglés:

- Conocer el desarrollo psico-evolutivo en el que se encuentra el alumno, con el fin de acercarlo al conocimiento en las diferentes etapas de su vida de manera confiable y segura.

- Conocer a profundidad las metodologías y enfoques para la enseñanza de un segundo idioma que dé una perspectiva global del proceso enseñanza-aprendizaje y que involucre no sólo aspectos de la reflexión y uso comunicativo de la lengua, sino también el aspecto humano que comprende su parte afectiva, emocional y social.

- Conocer las diferencias entre las dos lenguas, así como su cultura e ideologías, con el fin de profundizar en la inmersión y comprensión de la misma.

- Que las actividades sean significativas y progresivas, lo cual hace que el alumno encuentre sentido y aplicación a lo que aprende /Cataño, Dieste, 2014: 34/.

Գործնական հնչյունաբանությունը, առավել քան որևէ այլ առարկա, ենթադրում է ինտերակտիվ մեթոդի կիրառում: Անհրաժեշտ է նախ հայալեզու լսարանին համառոտ ներկայացնել տեսական այն կանոնները, որոնց պետք է խստորեն հետևել իսպաներենի արտասանության ընթացքում, հատկապես այն կանոնները որոնք առկա չեն մայրենի լեզվում՝ տվյալ դեպքում հայերենում: Այստեղ հարկ է նշել, որ ինտերակտիվ մեթոդը, որը այս պարագայում կապահովի ուսանողների անմիջական և անընդմեջ մասնակցությունը և նրանց ներգրավվածությունը ողջ դասաժամի ընթացքում, մեծ արհեստավարժություն է պահանջում նաև դասախոսից: Վերջինից պահանջվում է բավականին պատրաստվածություն և արհեստավարժություն, քանի որ դասի ընթացքը բավականին արագ է, ինչը ենթադրում է, որ դասախոսը պետք է առավելագույնս հստակ և դինամիկ ձևակերպի հարցադրումները, մեծ վարպետությամբ և ճշգրտությամբ ուրվագծի ուսանողների անելիքները, առանց ավելորդ խոսքերի սահուն ղեկավարի ուսանողներին, ներքաշի նրանց երկխոսու-

թյունների մեջ, կազմակերպի խմբակային մասնակցություն, ապահովի դիդակտիկ, տեսալսողական և լսողական նյութերով: Խմբակային այս ողջ գործունեության ընթացքում միևնույն ժամանակ դասախոսը պետք է կարողանա նկատել նրանցից յուրաքանչյուրի անհատական գործունեությունը, անհրաժեշտության դեպքում անի հուշումներ առանց ակնհայտ հուշման, մղի ինքնուրույն աշխատանքի, ուղղորդի նրանց ակտիվ գործունեությունն ու ապահովի ակտիվ ունկնդրում սոցիալականացման նշված գործընթացում և գրագետ կառավարի լսարանը:

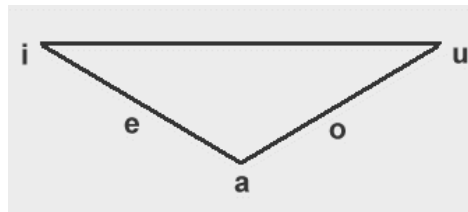
Այսպիսով, հայալեզու լսարանում իսպաներենի հնչյունային առանձնահատկությունների դասավանդումը լիարժեք իրականացնելու և հղկված արտասանություն ապահովելու համար անհրաժեշտ է նախ և առաջ հայ ուսանողներին համառոտ ներկայացնել մայրենի լեզվի՝ հայերենի այբուբենի հնչյունային կազմը, ձայնավոր և բաղաձայն հնչյունների համակարգը՝ անդրադարձ կատարելով դրանց արտասանական առանձնահատկություններին, ներկայացնել հայերենի շեշտի, պատմողական, հարցական, հրամայական և բացականչական նախադասությունների հնչերանգի հետ կապված այն դրույթները, որոնք բնորոշ են հայոց լեզվին, քանզի միմիայն մայրենի լեզվի կատարյալ իմացությունը կարող է հենք հաղիսանալ ցանկացած օտար լեզվի լիարժեք տիրապետման համար: Այս ամենից հետո պետք է անդրադարձ կատարել այն առանձնահատկություններին, որոնք որոշակի ընդհանրություն ունեն իսպաներենի հետ և վերոհիշյալը անպայմանորեն պետք է հաստատվի և հիմնավորվի համապատասխան օրինակներով: Օրինակների հիմնավորումը առավել հավաստի դարձնելու և ուսանողների արտասանական հմտությունները առավելագույնս զարգացնելու նպատակով լսարանում հարկ է կիրառել ժամանակակից տեխնոլոգիաներ՝ օգտագործելով լսողական և տեսալսողական սարքավորումներ: Այնուհետև, անհրաժեշտ է մանրամասն ներկայացնել իսպաներենի հնչյունային համակարգը՝

CORRESPONDENCIA ENTRE FONEMAS Y GRAFÍAS

Fonema	Letra	Nombre	Pronunciación	Ejemplo
/a/	A	A	[a]	C asa
/b/	B, v, w	be, uve,uve doble	[b], [β]	b eso, v ida, w hisky
/θ/	C (ante e, i) z (ante a, o, u)	Ce	[k], [θ], [s]	c recer, c ielo, z apato, z oo, z umo
/ch/	Ch	Che	[tʃ]	Ch imenea
/d/	D	De	[d], [ð]	D edo
/e/	E	E	[e]	E lefante
/f/	F	Efe	[f]	F echa
/g/	G (ante a, o, u ó consonante) gu (ante e, i)	Ge	[g], [ɣ]	G ato, g uerra, g uitarra

/ /	H	Hache	[no se pronuncia]	h acha, h umo
/i/	i, y	I (latina), y (griega)	[i]	m i, r ey, m uy
/j/	G (ante e, i) j (a, e, i, o, u)	Jota	[X]	j amón, j efe, j inete, j oroba, j udío
/k/	C (ante a, o, u o consonante) qu (ante e, i) k	Ca	[k]	c aballo, c ocodrilo, c ueva, q ueso, k ilo
/l/	L	Ele	[l], [l̞],[l̝]	L abio
/ll/	Ll	Elle	[λ], [j]	ll ave, ella
/m/	M	Eme	[m]	m ama, m esa, m illa, m osca, m usa
/n/	N	Ene	[n],[ŋ],[ɲ]	N iño
/ñ/	Ñ	Eñe	[ɲ]	Ñ iño, a ño
/o/	O	O	[o]	O so
/p/	P	Pe	[p]	p elota, p ipa
/r/, /r̄/	R	ere, erre	[r], [r̄]	A rena, a rriba, r adio
/s/	S	Ese	[s], [z]	S ol
/t/	T	Te	[t]	T ortuga
/u/	U	U	[u]	U na, u va
/ks/, /gs/	X	Equis	[ks], [x], [s]	e xamen , t axi, x enofobia
/y/	Y	I griega	[i], [j], [λ]	y o, y erno

Վերոհիշյալը ներկայացնելուց հետո պետք է հանգամանալից խոսել իսպաներենի ձայնավորների համակարգի մասին: Նախ անհրաժեշտ է ներկայացնել իսպաներենի ձայնավորների համակարգը եռանկյան տեսքով՝ խոսելով ձայնավոր հնչյունների արտաբերման նրբությունների մասին, որից հետո ներկայացնել նշված հնչյունների դասակարգումն ըստ դրանց արտաբերման տեղի և ձևի:

Ձայնավորների համակարգը լիարժեք ներկայացնելուց հետո անհրաժեշտություն է առաջանում է ուսանողին ներկայացնել իսպաներենի ձայնավորների կապակցման համակարգը. **երկարաբաններ (diptongos)**՝ **ai-** (baille, **fai**-sán, **ai**-re, **vai**-vén), **au-** (au-to, cau-sa, pau-sa, pau-ta, lau-rel), **ei**, **ey** - (peine, rey, ley), **eu-** (deu-da, **Eu**-ro-pa, feu-dal, neu-ró-lo-go), **oi**, **oy** – (oi-go, boi-na, soy, voy), **ou-** (Sou-sa, bou ('ou' es raro)), **ia-** (lim-pia, fe-ria, glo-ria, dia-blo, piano), **ua-** (gua-gua, ag-ua, cuan-to, guan-te), **ie-** (pien-so, sie-te, vie-ne, pied-ra, mie-do), **ue-** (fuer-za, sue-na, grue-so, sueg-ra, pues, fue-go, bue-no), **io-** (lim-pio, pa-tio, ac-ción, ex - cur-sión, es-tu-dio, no-vio, dio, vio), **uo-** (ar-duo, con-ti-nuo, cuo-ta), **iu-** (ciu-dad, viu-da, triun-fo), **ui-** (cui-da-do, Lui-sa, rui-do),

եռաբարբառներ (triptongos)` envidiáis, asociáis, Paraguay, Uruguay, semiautomático, buey, **հրաանջի (hiato)**` al-de-a, le-ón, ba-hí-a, o-í-do, fan-ta-sí-a, ինչպես նաև խոսքային շղթայում ձայնավորների միաձուլված արտասանության դրույթները, որը իսպանացի լեզվաբանները այն կոչում են **սինալեֆա (sinalefa)**` **Reducción: se enciende; para Alfonso. Alargamiento: no lo oye; para Ana. Diptongación: bailando en la calle; vivo allí.**

Չայնավորների համակարգը ներկայացնելուց հետո այն կարելի է ամփոփել հետևյալ իսպանական հանրահայտ երգով, որը կամրապնդի արդեն ստացված գիտելիքները`

A;E;I;O;U.

A;E;I;O;U

Los niños en la escuela dan su lección

Un angelito vela en un rincón

A;E;I;O;U.

A;E;I;O;U

La “a”, la “a”,

La “a” es como un perrito, que dice “gua”

“gua,” “gua”,

La “e”, la “e”,

La “e” es un borreguito, que dice “me-e-e-e”

La “i”, la “i”,

La “i” es una muñeca, que llora “iiiiiiiiiiii”,

La “o”, la “o”,

La “o” es una rosquilla, la quiero yo,

La “u”, la “u”,

La “u” es de caña verde, caña bambú.

Padre nuestro, maestra y maestro

Ave María, la noche con el día.

El burro tiene orejas y cuatro patas

La niña que no estudia, va al cuarto de las ratas.

A;E;I;O;U.

A;E;I;O;U

Չայնավոր հնչյուններից հետո անհրաժեշտ է համապարփակ ներկայացնել իսպաներենի բաղաձայն հնչյունների արտասանական առանձնահատկությունները`

/p/ bilabial, no líquida, oral, grave, difusa, oclusiva, sorda.

/b/ bilabial, no líquida, oral, grave, difusa, sonora.

/f/ labiodental, no líquida, oral, grave, difusa, fricativa, sorda.

/t/ dental, no líquida, oral, grave, difusa, oclusiva, sorda.

/d/ dental, no líquida, oral, aguda, difusa, sonora.

/θ/ interdental, no líquida, oral, aguda, difusa, fricativa, sorda.

- /c/ palatal, no líquida, oral, aguda, difusa, oclusiva, sorda.
- /y/ palatal, no líquida, oral, aguda, densa, sonora.
- /s/ alveolar, no líquida, oral, aguda, densa, fricativa.
- /k/ velar, no líquida, oral, grave, densa, oclusiva, sorda.
- /g/ velar, no líquida, oral, grave, densa, sonora.
- /x/ velar, no líquida, oral, grave, densa, fricativa, sorda.
- /m/ bilabial, nasal, grave, difusa.
- /n/ alveolar, nasal, aguda, difusa.
- /ɲ/ palatal, nasal, densa.
- /l/ alveolar, líquida, oral lateral, difus.
- /r/ alveolar, líquida, oral vibrante, floja.
- /rr/ alveolar, líquida, oral vibrante, tensa.

Վերոհիշյալ դասակարգումը ներկայացնելուց հետո անհրաժեշտ է բացատրել իսպաներենի բաղաձայն-բաղաձայն և բաղաձայն-ձայնավոր հնչյունների կապակցված արտասանության դեպքերն ու առանձնահատկությունները, որ կոչվում է **էնկադենամիենտո (encadenamiento)** reducción : /s+s/ los sabores, alargamiento : /r+r/ color rojo /l+l/ el loco /n+n/ con nada, modificación en la articulación : /d+d/= [ð] El Madrid de mi niñez, resilabificación : consonante + vocal los amigos.

Հնչյունային, ինչպես նաև շեշտի և հնչերանգի առանձնահատկությունների, լիակատար տիրապետումն, այնուհետև, պետք է իր գործնական դրսևորումը ստանա կենդանի խոսքում, որը հղկվում է բանավոր վարժությունների միջոցով, որտեղ կարևոր դեր են խաղում շուտասելուկները, ինչպես օրինակ՝

Siete han sido sentenciados
Por Santiago y Sebastian
Y a la hora de la siesta
Sentados los siete están.
Serios sentados los siete
Se dicen con gran pesar
Por no pronunciar la S
Sentadidos han de estar.
El amor es una locura que
solo el cura lo cura,
pero el cura que lo cura,
comete una gran locura.

Այսպիսով, հայալեզու լսարանին իսպաներենի հնչյունային առանձնահատկությունները դասավանդելիս անհրաժեշտ է լսարանում կիրառել ժամանակակից տեխնոլոգիաներ, ապահովել հոգեբանական լիարժեք հենք, որը կստեղծի համապատասխան միջավայր՝ ինտերակտիվ մեթոդի կիրառմամբ, բոլոր ուսանողներին ողջ դասապրոցեսի մեջ ակտիվորեն ներգրավելու համար:

